

מ. פיינשטיין

דרך זו של המחשבה בשירה, דרך קשה ונפתלה היא, ורבים מעקשיה, רבים גם מוקשיה. חסרה בה התמימות הלוקחת לב, אין בה אי־האמצעיות המכנעת את הנפש. יסוד ראשון של שיר מתרקם ומתרונו מתחלף בה ביסוד שני של הגות־לב, או הגות־מוח, של חריפות שכלית; וכשם שהמשורר שדרפו בכך מתלבט ומתנוודד בין עולם לעולם, בין רגש למחשבה, בין תפיסה ישרה להשגה בלתי־ישרה — פן גם הקורא תמה ואינו יודע מה הדרך ילך בה ויעשה שותף למשורר ולעולמו.

מ. פיינשטיין הוא מן המשוררים ההולכים בדרך זו. רק לפעמים רחוקות ישמע בשיריו הקול הראשון, הישר והבלתי־אמצעי. הספוג כאב והמעורר כאב. נראה הדבר כאילו ממרחקים הוא בא ובודרכו אלינו עבר כמה מדורות ונתגלגל כמה גלגולים עד שהד־הקול מגביר את הקול.

יש לו יכולת־ביטוי ויש לו ציורי־שיר, אבל כל זה אינו מספיק לו. הוא רוצה ביותר מזה. המחשבה תטרידהו ובעיות עולם ואדם ידריכוהו מנוחה. אבל רק החזון החי מצית את המחשבה ונותן לה עוז ויופי.

יש בהם בשיריו משהו מאותה אש קרה, אשר עליה ידבר הוא עצמו לפעמים קרובות כל־כך. הוא אוהב את השלג ואת הקור. בלילות־פסף ירד אליו נשר אשר כנפיו כסף ובאישוני עיניו — ברק רסיסי קרח תועה. בעיניו „להב הלף מרוט וטפות דם על נוצות פספו קרושות“. ובלבם של שערי גשר וויליאמסבורג הוא חש „פקודה אשר נאלמה וקפאָה“ ואש מבטו של אלהים — ב־סיני ואולימפוס — שמה ימים לחרבה. וב„הזות“, שיר שיש בו ענין משום סבל הזמן, יוצק הקפאון התוהה פתע בעיניו וב„מבוך הדור“ תשפוך הצפרדע את קר־שיחה.

והשלג, כאָמור, אזרה נכבד הוא בשיריו. והוא גם יסוד נפשו פי כה דבריו בשירו „אל נפשי“:

השירה העברית באמריקה

צמקה, נששי, את נשקבותיך רבות
בשקבות שדה השלג, אשר יד-סמרים
בירכמי הצפון סורענו לבן
מראש הימים.

ואחד השירים היותר טובים ואופייניים שלו הוא השיר "אל ברוך שפינוזה". אמנם, את תורתו הקרה לא יקבל, כי לא יוכל כרוע ארצה לאלהיה, אלהי המסקנות, ולא יחפוץ "העפל אל שניר-גגיון מחריד לחצוב מהררי קפאונו אהבתי", אבל יחד עם זה הוא מצליח עד מאוד לצייר את דמותו של שפינוזה, באותם אמצעים "קרים", שנגדם הוא מתקומם. ומי יודע אם רק נגד קור-שפינוזה יתקומם. (כי ב"מבוך הדור" יתאונן: "לא ירדה, אויה לי, על מזבחי האש").

וכן יאמר לו לשפינוזה:

עם צבא שמים התהלכת על בן נקרשה אשך
בקרום האש אשר יקרה בו בתקופת בראשית.

וכאשר ינץ כוכב באור שמש רחוק מנהו
בן הנצה נששף באור הגיוגף
נתהי אף היא ככוכב קרושה.

ועוד שיר יש לו, שגם הוא מן הטובים והאופייניים שלו, הלא הוא "צמצום", ובו יתן שבח לסוד הצמצום:

שלהבות-קסם יש בצמצום ורני ריו
אשר אם יגעו בך וקיי קיין צו

וסוד הקיים יש בצמצום ומשגב למחשבה.

זהו שיר מוצלח בעיקרו, משום שהוא שירת-הילה למחשבה ולצמצום.

ואי-מנוחה זו של המחשבה היא גם היסוד היותר תוסס בו נפשו תוהה ושואלת: מאין? לאן? ולמה?
 בדרך זו הוא בא ב"מבוך הדור", מבקש "חזות", עולה לחפש על "סיני ואולימפוס", מטה אוזן אל הקול העולה מ"שאון הפרך", מרחיק לכת עד "אברהם אפולעפיה", ותועה בדרכי "חלום וגורל".
 מליל אובד אל אָזנו יגונב בכי. מי הבוכה במעמקי נשף?
 "זה אדם לב לו עוד, עם דור לא הלך שבי". פי מלחמה לו ליחיד עם העולם. "בין ספירות האני' ובין ספירות כלל' נקלעת נפש אדם ותבך מאין יכולת להשיג שניהם".

ומן האינ־סוף קורא האדם למצר ולסוף. לא מן המצר אל המרחב, לא מן הסוף אל האינ־סוף, כי אם להיפך. משום שנתערפבו התחומים, ניטשטשו הגבולים, נתחללו קדשים וכל העולם נתפורר לפרורים. ובעולם זה, שאהבה גלתה ממנו וכבוד היחיד הושפל לעפר, בעולם שמסורת־דורות והחלום נעשו מזון קלוקל לשוטים ולילדים, תועה היחיד, שירד מן העולם הישן והחולם, ומבקש תיקון לחייו ולנפשו.

יש בשיריו של פיינשטיין התפץ לבעוט בכוח אֶזכורי זה, ששמו קיבוציות ושמכורתו הוא הפרך. יש בהם הד בלתי־פוסק ליסורי הציוויליזאציה, שהנחילונו החיים החדשים והסואנים, השסועים והמטורפים. החורים והסדקים של גשר וויליאמסבורג יודעים לספר על עבדים וקשי־יום שאבדו עצמם לדעת. וכן על עזובי אל ואדם הישנים על ספסליו ועל בנות־אדם אשר פזרו דרכן ועל ארונות־מתים ועל מרפבות־לוויה.

וב"חזות" יחפוץ האדם הסובל לנתק את ככלי החובה והבעל־ביתיות, הוא רוצה להחליץ מן המשעול הצר של חיי נשואים וגידול בנים וכניעה למות הרודף את יומו. סמאל ואַשמדאי הם שליחי החיים החדשים המפתים את האדם לנטות מן הדרך הישר והקצר ולבחור בחלקלקות.

אבל אָסור ונכנע ונחנק האדם בתוך הטבעת. אם זו היא טבעת של קידושין או טבעת של חובות ויסורים ומלחמות ותקלות.

פן יגע בשאלות סוציאליות של הדור ובשאלות פילוסופיות של העולם.

דרך קשה ונפתלה היא הדרך הזאת. ובסבכיה מפרכס האדם ללא מוצא. חביבה עליו על פיינשטיין דמות המפרכס כזבוב בתוך קורי עכביש (ב"חזות" וב"אל ברוך שפינוזה"). את שפינוזה הוא מונה בזה שלא ראה בנפתולי היסורים של "קו מספן זה", האדם, את "פרפוריו במדורות גיהינומו יום וליל", "כאשר לא ראית בעינויי זבובים אשר זרקת בשעות בטלה אל תוך קורי העכביש". והמשורר רואה את המפרכסים והתועים — ורוצה לתת להם תיקון בשיר.